หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ประวัติและเนื้อหาของคัมภีร์รูปสิทธิปกรณ์

ความหมายของชื่อคัมภีร์

คัมภีร์รูปสิทธิ มีชื่อเรียกหลายชื่อเท่าที่ผู้วิจัยค้นพบมี 5 ชื่อ คือ

1. รูปสิทธิปกรณ์ หมายถึง หนังสือรูปสิทธิหรือคัมภีร์รูปสิทธิ ชื่อนี้ปรากฏในคัมภีร์ 3 ครั้ง คือ บนแผ่นปก ตอนเริ่มต้น และตอนจบคัมภีร์ คำว่า "ปกรณ์" หมายถึง หนังสือหรือคัมภีร์ [1] เป็นคำสำหรับใช้ต่อท้ายชื่อคัมภีร์ทางพุทธศาสนา เช่น อภิธัมมปกรณ์ กถาวัตถุปกรณ์ และเนตติปกรณ์ เป็นต้น

2. ปทรูปสิทธิ เป็นชื่อที่ผู้แต่งกล่าวไว้ในคาถาไหว้ครู [2] เป็นคำสมาสมาจากคำ 3 คำ คือ ปท-รูป-สิทธิ ปทรูปสิทธิฎีกา ได้ให้ความหมายคำนี้ไว้ในข้อความปรารภคัมภีร์ว่า "ปกรณ์ที่ได้ชื่อว่า ปทรูปสิทธิ เพราะเกิดจากรูปสำเร็จที่ลงวิภัตติแล้วของบททั้ง 4 คือ นาม อาขยาต อุปสรรค และนิบาต" [3]

มาลลเสเกระ แปลชื่อนี้ว่า "นิรุกติศาสตร์แห่งคำพูดชนิดต่าง ๆ" [4] ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ท่านให้ไว้ในปทรูปสิทธิฎีกา

---

[1] Rhys T.W. David and William Stede, The Pali Text Society's Pali-English Dictionary (London : The Pali Text Society, 1972), p. 379.

[2] พุทธัปปิยเถระ, รูปสิทธิปกรณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, 2507), หน้า 1.

[3] พุทธัปปิยเถระ, ปทรูปสิทธิฎีกา (ม.ป.ท., ม.ป.พ.), หน้า 2, 3.

[4] Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, p. 221.

3. มหารูปสิทธิ [5] มีความหมายว่า รูปสิทธิใหญ่ชื่อนี้ใช้คำว่า "มหา-ใหญ่" นำหน้า เพื่อยกย่องคัมภีร์บาลีไวยากรณ์มีสูตร เช่นเดียวกับที่นักศึกษาภาษาบาลีในประเทศไทยเรียกคัมภีร์บาลีไวยากรณ์มีสูตรว่าไวยากรณ์ใหญ่ และเรียกคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ไม่มีสูตรว่าไวยากรณ์เล็ก

4. รูปสิทธิอรรถกถา [6] มีความหมายว่า อรรถกถาชื่อรูปสิทธิ ที่ได้ชื่อเช่นนี้เพราะถือว่าคัมภีร์รูปสิทธิเป็นอรรถกถาอธิบายขยายความของคัมภีร์กัจจายนะ

5. รูปสิทธิ เป็นชื่อที่สั้นที่สุดใช้เรียกกันทั่วไป และยังเป็นชื่อที่ผู้แต่งใช้เรียกในตอนเริ่มต้นและตอนจบของกัณฑ์หนึ่ง ๆ

ในชื่อทั้ง 5 นี้ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะใช้ชื่อที่ 2 คือ ปทรูปสิทธิ และชื่อที่ 5 คือ รูปสิทธิ เพราะเป็นชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ มีความเที่ยงตรงมากกว่าชื่อที่เหลือซึ่งไม่ปรากฏในตัวคัมภีร์ ส่วนชื่อที่ 1 แม้จะปรากฏในคัมภีร์ถึง 3 ครั้ง แต่อยู่ในตำแหน่งที่เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมได้ง่าย

ประเภทของคัมภีร์บาลีไวยากรณ์

คัมภีร์บาลีไวยากรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. คัมภีร์บาลีไวยากรณ์มีสูตร

คัมภีร์บาลีไวยากรณ์ประเภทนี้ จะมีสูตรนำแล้วตามด้วย วุตติ คือ คำอธิบายสูตร และอุทาหรณ์ คือตัวอย่างประกอบ คัมภีร์บาลีไวยากรณ์มีสูตรแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มกัจจายนะ กลุ่มนี้มีคัมภีร์กัจจายนไวยากรณ์เป็นหลัก และเป็นคัมภีร์บาลีไวยากรณ์มีสูตรที่เก่าแก่ที่สุด พระมหากัจจายนะ ชาวอินเดีย

---

[5] Dines Andersen, Helmer Smith, and Hens Hendriksen, A Critical Pali Dictionary. Vol.I. (Copenhagen : The Royal Danish Acadamy of Sciences and Letters, 1984), p. 55.

[6] พระเทพเมธาจารย์ (เช้า ฐิตปญฺโญ), แบบเรียนวรรณคดีบาลีประเภทคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ (ธนบุรี : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2504), หน้า 57.

เป็นผู้แต่งในราวคริสต์ศตวรรษที่ 11 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 17)[7] เนื่องจากคัมภีร์นี้อธิบายลักษณะไวยากรณ์โดยตั้งเป็นสูตรแล้วอธิบายแต่โดยย่อ ทำให้ผู้เริ่มศึกษาเข้าใจยาก จึงต้องมีคัมภีร์อธิบายคัมภีร์กัจจายนะเกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 11[8] มีคัมภีร์นยาสะหรือมุขมัตถทีปนี ซึ่งนักปราชญ์ทางภาษาบาลีส่วนใหญ่กล่าวว่าเป็นผลงานของพระวิมลพุทธิ แต่พระอัครวังสมหาเถระกล่าวว่า เป็นผลงานของพระวชิรพุทธิ[9] นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์สุตตนิทเทสของพระฉปทะ แต่งเมื่อ ค.ศ.1181 (พ.ศ.1724) และคัมภีร์รูปสิทธิหรือปทรูปสิทธิของพระพุทธัปปิยะ ซึ่งแต่งราวคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19)[10]

1.2 กลุ่มโมคคัลลานะ กลุ่มนี้มีคัมภีร์โมคคัลลานะเป็นหลัก พระโมคคัลลานเถระ ชาวลังกา เป็นผู้แต่งในรัชสมัยของพระเจ้าปรักกมพาหุที่ 1 (ค.ศ. 1153-1186)[11] คัมภีร์อื่น ๆ ที่แต่งอธิบายคัมภีร์นี้ เช่น ปทสาธนะ ของพระปิยทัสสิน แต่งประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 (กลางพุทธศตวรรษที่ 19)[12] นอกจากนี้ยังมี ปโยคสิทธิ ของพระวันรัตนเมธังกร แต่งเมื่อ ค.ศ.1300 (พ.ศ.1843)[13] และโมคคัลลานปัญจิกาปทีป ของพระราหุลเถระ แต่งราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 21)[14]

---

[7] Geiger, Pali literature and Language, pp. 28, 37.

[8] Ibid., p. 38.

[9] อัครวังสมหาเถระ, สัทธนีติปกรณ์ ปทมาลา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ, 2521), หน้า 344.

[10] Geiger, Pali Literature and Language, pp. 43-44.

[11] Ibid., p. 53.

[12] Ibid., p. 54.

[13] Ibid.

[14] Ibid., pp. 45, 54.

1.3 กลุ่มสัทนีติ กลุ่มนี้มีคัมภีร์สัทนีติปกรณ์เป็นหลัก พระอัครวังสมหาเถระ ชาวพม่า เป็นผู้แต่งในราวคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ต้นพุทธศตวรรษที่ 19)[15] คัมภีร์ที่แต่งอธิบายคัมภีร์สัทนีติปกรณ์มี 2 คัมภีร์ คือ สัทนีติฎีกา ของพระปัญญาสามี วัดมังคลาราม เมืองมัณฑเล และสัทนีตินิสสยะ ของพระอู ปุก วัดอู่องกัน ประเทศพม่า[16]

2. คัมภีร์บาลีไวยากรณ์ไม่มีสูตร

คัมภีร์บาลีไวยากรณ์ไม่มีสูตร เป็นคัมภีร์อธิบายลักษณะไวยากรณ์ด้านต่าง ๆ ไม่มีสูตรกำกับเหมือนคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ประเภทมีสูตร บางทีเรียกไวยากรณ์ประเภทนี้ว่าไวยากรณ์ชุดเล็ก มักเป็นผลงานของนักปราชญ์รุ่นหลัง มีทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น สัมพันธจินดา ของ พระสังฆรักขิตมหาสามี, บาลีไวยากรณ์ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, บาลีไวยากรณ์พิเศษ ของ หลวงเทพกวีบุศิษฏ์ (หวี ธรรมธัช) บาลีมหาไวยากรณ์ ของ พระภิกษุชคทีศะ กาศยปะ ฉบับภาษาฮินดี แปลเป็นภาษาไทยโดย ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิทูร, Pali Grammar ของ J. Minayeff, Pali Grammar ของ E. Muller และ Pali Literature and Language ของ W. Geiger

จากการแบ่งประเภทและกลุ่มของคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ปรากฏว่า คัมภีร์รูปสิทธิ เป็นคัมภีร์บาลีไวยากรณ์ประเภทมีสูตรกลุ่มกัจจายนะและมีฐานะเป็นอรรถกถาหรือหนังสืออธิบายขยายความของคัมภีร์กัจจายนะเช่นเดียวกับคัมภีร์นยาสะ ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนผังความสัมพันธ์ได้ดังนี้

---

[15] Ibid., p. 56.

[16] พระเจ้ามหาสิริเขยสู, ปฏิกัตตมัย (ย่างกุ้ง : โรงพิมพ์หงสาวดี, ค.ศ.1959), หน้า 139.

คัมภีร์บาลีไวยากรณ์

(สัททสัตถะ)

- มีสูตร
  - กลุ่มกัจจายนะ
    - นยาสะ
    - สุตตนิทเทส
    - รูปสิทธิ
    - ฯลฯ
  - กลุ่มโมคคัลลานะ
    - ปทสาทนะ
    - ปโยคสิทธิ
    - โมคคัลลาน-ปัญจิกา
    - ฯลฯ
  - กลุ่มสัททนีติ
    - สัททนีติฎีกา
    - สัททนีตินิสสยะ
- ไม่มีสูตร
  - สัมพันธจินตา
  - บาลีไวยากรณ์
  - บาลีไวยากรณ์พิเศษ
  - บาลีมหาไวยากรณ์
  - Pali Grammar
  - Pali Literature and Language
  - ฯลฯ

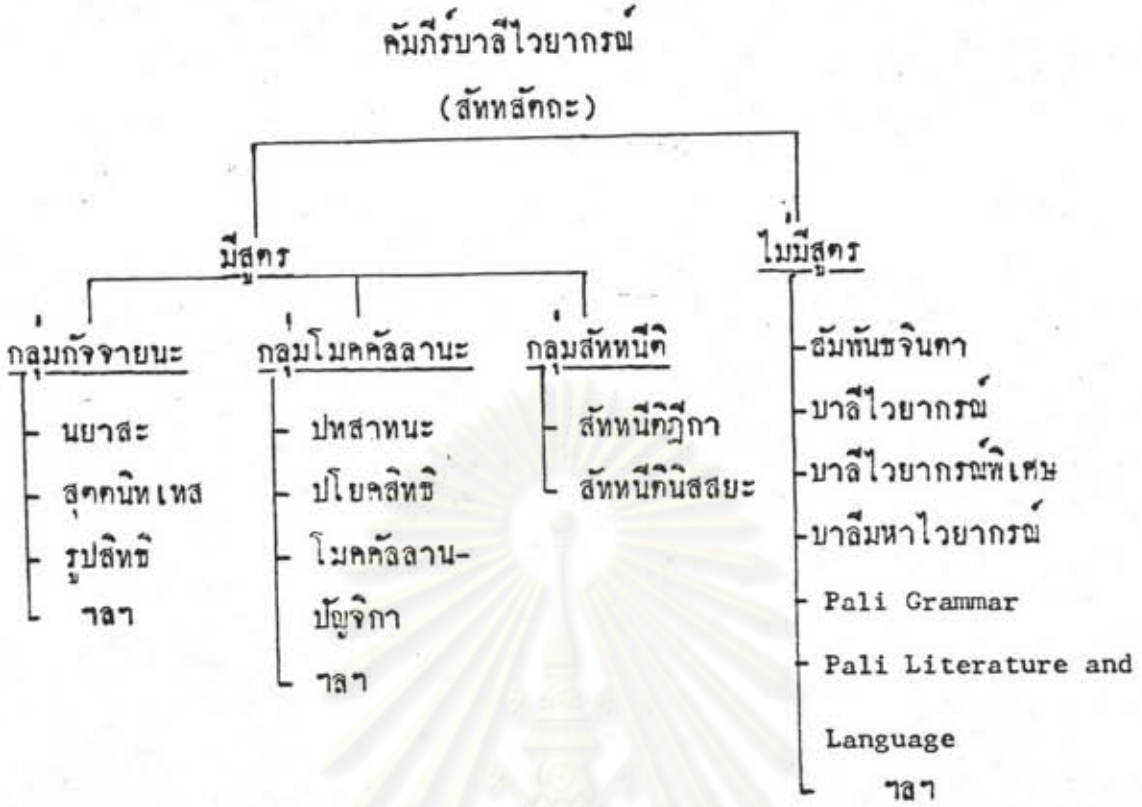

ความเป็นมาของคัมภีร์รูปสิทธิ

1. ผู้แต่งและสมัยที่แต่ง

เป็นที่ยอมรับกันว่า พระพุทธัปปิยเถระ เป็นผู้แต่งคัมภีร์รูปสิทธิ เพราะในนิคมคาถา ผู้แต่งได้บรรยายถึงตัวท่านเองว่า

วิกฺขฺยาตานนฺทเถรวฺหยวรคุรูนํ ตมฺพปณฺณิทฺธชานํ
สิสฺโส ทีปงฺกราชฺยทฺทมิฬวสุมตี ทีปลทฺธปฺปภาโส
พาลาทิจฺจาธิวาสนฺวิตยมธิวสํ สาสนํ โชตยี โย
โสยํ พุทฺธปฺปิยโวฺห ยติ อิมมุชุกํ รูปสิทฺธึ อกาสิ [17]

พระพุทธัปปิยะ เป็นศิษย์ของพระอานันทะ ครูใหญ่
ผู้มีชื่อเสียง เป็นดุจธงชัยในเกาะลังกา ท่าน
ยังมีชื่อว่า ทีปังกร เป็นดุจดวงประทีปในแดนทมิฬ

---

[17] พุทธัปปิยเถระ, รูปสิทธิปกรณ์, หน้า 393.

ครองวัดพาลาหิจจะ เป็นผู้ทำให้ศาสนา
รุ่งเรืองได้รจนาคัมภีร์รูปสิทธิให้เที่ยงตรงขึ้น

ในนิทานกถา ของปทรูปสิทธิ ฉบับของวัดท่ามะโอ บอกว่าพระพุทธัปปิยะเถระปกครองวัด 2 วัด คือ พาลาหิจจะและจูฬมณิกัมมะ [18]

ช่วงสมัยที่พระพุทธัปปิยเถระมีชีวิตอยู่ยังไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับระยะเวลาของอาจารย์ของท่าน คือ พระอานันทเถระ ซึ่งนักปราชญ์ทางภาษาบาลียังมีความเห็นไม่ตรงกัน กล่าวคือนักปราชญ์ส่วนใหญ่ เช่น ดับบลิว. ไกเกอร์ (W. Geiger) มาลลเสเกระ และ เอ็ม. วินเตอร์นิตซ์ (M. Winternitz) เป็นต้น เห็นตรงกันว่า พระพุทธัปปิยเถระ มีชีวิตอยู่ในราวครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ต้นพุทธศตวรรษที่ 19)

ไกเกอร์และวินเตอร์นิตซ์ เห็นตรงกันว่า พระพุทธัปปิยเถระ ผู้เขียนคัมภีร์รูปสิทธิ เป็นพระเถระร่วมสมัยกับพระเวเหหเถระ และเป็นรูปเดียวกับพระพุทธัปปิยเถระที่เขียนปัชชมธุ ซึ่งอยู่ในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ต้นพุทธศตวรรษที่ 19) พระเถระทั้ง 2 รูป เป็นศิษย์ของพระอานันทเถระ [19]

มาลลเสเกระ พูดถึงประวัติของพระพุทธัปปิยเถระไว้ค่อนข้างละเอียดในงานเขียนหลายเล่มซึ่งพอสรุปได้ว่า พระอานันทเถระ เป็นศิษย์ของพระอุทุมพรคิริเมฆังกร มีชีวิตอยู่ในรัชสมัยของบัณฑิตปรักกมพาหุ ราวคริสต์ศตวรรษที่ 8 หรือ 9 ท่านมีศิษย์มากมาย แต่ที่มีชื่อเสียงมาก 2 รูป คือ พระโจฬนาคที่ปังกร และพระเวเหหเถระ ท่านแรกนิยมเรียกกันว่า พระพุทธัปปิยเถระ เป็นชาวแคว้นโจฬะ ทางตอนใต้ประเทศอินเดีย แต่สังกัดสำนักวนวาสีในประเทศลังกา ทั้งพระโจฬนาคที่ปังกร และพระเวเหหเถระ

---

[18] พุทธัปปิยเถระ, ปทรูปสิทธิ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฉลิมชาญการพิมพ์, 2526), หน้า ก.

[19] Geiger, Pali Literature and Language, pp. 44, 50-51.

M. Winternitz, A History of Indian Literature Vol. II translated into English by Mrs. Ketkar (New Delhi : Oriental Books Reprint Corperation, 1977), p. 223.

มีชีวิตในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ต้นพุทธศตวรรษที่ 19) [20]

เป็นที่น่าสังเกตว่า มาลลเสเกระ ให้ช่วงสมัยระหว่างอาจารย์กับศิษย์ห่างกันถึง 3 ศตวรรษ กล่าวคือให้พระอานันทเถระผู้เป็นอาจารย์อยู่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8 หรือ 9 ส่วนพระพุทธัปปิยเถระ และพระเวเทหเถระ ซึ่งเป็นศิษย์ให้อยู่ในปลายศตวรรษที่ 13

ส่วน วัลโปละ ราหุละ (Walpola Rahula) เห็นต่างออกไปว่า พระอานันทเถระ ผู้เขียนมูลฎีกาอยู่ในยุคโปโลนนรุวะ (Polonnaruva) ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 10 หรือ 11 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 16 หรือปลายพุทธศตวรรษที่ 16 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 18) ก็ยังรู้จักรูปสิทธิของพระพุทธัปปิยเถระ พระอานันทเถระยังมีศิษย์อีกรูปหนึ่ง ชื่อ พระเวเทหเถระ ท่านผู้นี้ได้เขียนสหัสสวาหินีในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 14 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 19) [21]

ในทัศนะของราหุล มีข้อน่าสังเกตกรณีที่ว่า ผู้เขียนคัมภีร์โมคคัลลานะรู้จักคัมภีร์รูปสิทธิของพระพุทธัปปิยเถระ ข้อนี้หมายความว่า คัมภีร์โมคคัลลานะแต่งทีหลังคัมภีร์รูปสิทธิ หรือไม่ก็เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยกับคัมภีร์รูปสิทธิ

---

[20] Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, pp. 210-211, 220.

Malalasekera, Encyclopaedia of Buddhism Vol. III (Colombo : The Government Press, 1973) pp. 459-460.

Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names (London: The Pali Text Society, 1974) p. 271.

[21] Walpola Rahula, History of Buddhism in Ceylon, pp. XXVII, XXXV.

เป็นที่ยอมรับกันว่า โมคคัลลานะเป็นไวยากรณ์แผนใหม่ที่เขียนในคริสต์ศตวรรษที่ 12 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 18) และเป็นคู่แข่งของกัจจายนะ[22] โมคคัลลานะได้ค้านกัจจายนะเรื่องจำนวนอักษร กัจจายนะว่าอักษรในภาษาบาลีมี 41 ตัว โดยตั้งเป็นสูตรว่า "อกฺขราปาทโย เอกจตฺตาลีสํ [23] - อักษร 41 ตัว มี อ เป็นต้น" โมคคัลลานะว่าจำนวนอักษรในภาษาบาลีที่ถูกต้องเป็น 43 ตัว ไม่ใช่ 41 ตัว โดยตั้งเป็นสูตรว่า "อ อาทโย ติตาลีส วญฺญา [24] - อักษร 43 ตัว มี อ เป็นต้น"

จากนั้นรูปสิทธิซึ่งถือว่า แต่งในคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 18 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19) ได้แย้งโมคคัลลานะอย่างรุนแรงว่า

อธิกกฺขรวนฺตานิ เอกตาลีสโต อิโต
น พุทฺธวจนานีติ ทีเปตาจริยาสโภ [25]

ท่านอาจารย์แสดงไว้ว่า คำที่มีอักษรเกิน
กว่า 41 ตัว ไม่ใช่พุทธพจน์

จากหลักฐานดังกล่าวมาข้างต้น แสดงว่ารูปสิทธิแต่งที่หลังโมคคัลลานะ

---

[22] Geiger, Pali Literaure and Language, p. 53.

พระเทพเมธาจารย์ (เช้า ฐิตปญฺโญ), แบบเรียนวรรณคดีบาลีประเภทคัมภีร์บาลีไวยากรณ์, หน้า 46.

[23] กัจจายนมหาเถระ, กจฺจายนเวยฺยากรณ์, หน้า 1 สูตร 2.

[24] โมคคัลลานมหาเถระ, โมคฺคลฺลานพฺยากรณ์ (ลำปาง : วัดพ่าขะโอ, 2521), หน้า 1 สูตร 1.

[25] พุทธัปปิยเถระ, รูปสิทธิปกรณ์, หน้า 3 สูตร 2.

ในหนังสือปฏิกัตตมัย หรือประวัติพระไตรปิฎก ได้พูดถึงประวัติของคัมภีร์รูปสิทธิปกรณ์โดยไม่ได้ระบุระยะเวลาว่า แต่งโดย พระพุทธัปปิยเถระ ศิษย์ของพระเมธังกร ผู้แต่งโลกทีปกสาร พระเมธังกรเป็นศิษย์พระอานันทเถระ หรือพระวันรัตน-ติสสมหาสามี ผู้แต่งมูลฎีกาอุปาสกลังการ แห่งมหาวิหารเมืองอนุราธะ ประเทศลังกา[26]

มีข้อน่าสังเกตว่า ผู้เขียนปฏิกัตตมัยกำหนดให้พระพุทธัปปิยเถระ เป็นศิษย์ของพระเมธังกร ทั้ง ๆ ที่ในนิตมคาถาของคัมภีร์รูปสิทธิปกรณ์ระบุไว้ชัดว่า เป็นศิษย์ของพระอานันทเถระ* หากเป็นความจริงตามที่ปฏิกัตตมัยกล่าว พระพุทธัปปิยเถระน่าจะมีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 14 (ปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 20) หรือหลังจากนั้น เพราะพระเมธังกร ผู้แต่งโลกทีปกสารมีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 14 [27]

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับมติที่ว่า พระพุทธัปปิยเถระ มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 13 เพราะสอดคล้องกับหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์รูปสิทธิปกรณ์ ดังเสนอมาแล้วข้างต้น

พระพุทธัปปิยเถระ มีผลงานด้านวรรณกรรมที่หลงเหลือ 2 เล่ม คือ รูปสิทธิ-ปกรณ์ และ ปัชชมธุ เล่มหลังเป็นกวีนิพนธ์ภาษาบาลีผสมกับภาษาสันสกฤต ใช้สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย นอกจากนี้ยังกล่าวกันว่า แม้รูปสิทธิฎีกาก็เป็นผลงานของพระพุทธัปปิยเถระด้วย [28]

คัมภีร์คันธวงศ์ว่า ผลงานของพระพุทธัปปิยเถระอีกเล่มหนึ่ง คือ สารัตถสังคหะ [29]

---

[26] พระเจ้ามหาสิริเชยสู, ปฏิกัตตมัย, หน้า 138 ข้อ 379.

* ดูวิทยานิพนธ์เล่มนี้ หน้า 10

[27] Geiger, Pali Literature and Language, p. 45.

[28] Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, pp. 220-221-222
พุทธัปปิยเถระ, ปทรูปสิทธิ, หน้า (8).

[29] J. Minayeff "The Gandhavamsa" Journal of the Pali Text Society (1886), pp. 60, 70.

พระพุทธัปปิยเถระ มีศิษย์ชื่อ พระสิทธัตถเถระ ผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงต่อระหว่างศตวรรษที่ 13 และ 14 (กลางพุทธศตวรรษที่ 19) พระเถระรูปนี้เป็นผู้เขียนสารสังคหะ แต่ในงานเขียนของมาลลเสเกระ เรียกว่า สารัตถสังคหะ ในคาถาสรุป พระสิทธัตถะได้บอกชื่อตัวเองและว่าเป็นศิษย์ของพระพุทธัปปิยะ [30]

2. จุดประสงค์ในการแต่งคัมภีร์รูปสิทธิ

ในคาถาไหว้ครู ผู้แต่งได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการแต่งไว้ว่า ท่านแต่งปทรูปสิทธิให้ประณีตบรรจง เต็มชัด ลำดับกัณฑ์เรียบร้อยดี เหมาะกับผู้มีความรู้น้อย และยังกล่าวเพิ่มเติมไว้ในสนธิกัณฑ์ว่า ความเป็นผู้ฉลาดในอักษรหรือหลักภาษาเป็นพื้นฐานของการเข้าถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า [31]

ปทรูปสิทธิฎีกา อธิบายเพิ่มเติมว่า ความฉลาดรอบรู้ในอักษรหรือหลักภาษาส่งผลให้เข้าถึงปริยัติธรรม (การศึกษาคำสอนพุทธศาสนา) การเข้าถึงปริยัติธรรมส่งผลให้เข้าถึงปฏิบัติธรรม (การปฏิบัติตามคำสอน) และการเข้าถึงปฏิบัติธรรม ส่งผลให้เข้าถึงปฏิเวธธรรม (ผลของการปฏิบัติ) ตามลำดับ [32]

จากข้อความที่ยกมาข้างต้น สามารถสรุปจุดประสงค์ในการแต่งคัมภีร์รูปสิทธิปกรณ์ได้เป็น 2 ประการสำคัญ คือ

1. เพื่อให้เรียนไวยากรณ์บาลีได้ง่ายขึ้น และ
2. เพื่อการเข้าถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งโดยปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

---

[30] Geiger, Pali Literature and Language, p. 45.

Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, pp. 228-229.

[31] พระพุทธัปปิยเถระ, รูปสิทธิปกรณ์, หน้า 1.

[32] พระพุทธัปปิยเถระ, ปทรูปสิทธิฎีกา, หน้า 4.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

016274

3. เนื้อหาของคัมภีร์รูปสิทธิ

คัมภีร์รูปสิทธิปกรณ์แบ่งเนื้อหาออกเป็นกัณฑ์ได้ 7 กัณฑ์ คือ

1. สนธิกัณฑ์ ว่าด้วยสัญญาภิธาน คือการตั้งชื่ออักษรต่าง ๆ และสนธิ คือวิธีต่อคำ มี 59 สูตร

2. นามกัณฑ์ ว่าด้วยนามศัพท์และอัพยยศัพท์ มี 223 สูตร

3. การกกัณฑ์ ว่าด้วยการก คือการแสดงหน้าที่ของคำนามซึ่งสัมพันธ์กับคำกริยา มี 32 สูตร

4. สมาสกัณฑ์ ว่าด้วยสมาส คือการย่อศัพท์ในรูปคำต่าง ๆ มี 31 สูตร

5. ตัทธิตกัณฑ์ ว่าด้วยตัทธิต คือการลงปัจจัยแทนคำต่าง ๆ มี 62 สูตร

6. อาขยาตกัณฑ์ ว่าด้วยกิริยาอาขยาต คือบทกริยาหลักของประโยคในภาษาบาลี มี 121 สูตร

7. กิพพิธานกัณฑ์ ว่าด้วยกิตก์ทั้งที่เป็นนามกิตก์และกิริยากิตก์พร้อมทั้งอุณาทิ คือปัจจัยประกอบรูปศัพท์เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ มี 140 สูตร

รวมสูตรในคัมภีร์รูปสิทธิทั้ง 7 กัณฑ์ ได้ 668 สูตร การนับจำนวนสูตรในคัมภีร์รูปสิทธิระหว่างฉบับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการและฉบับวัดหามะโอ ยังไม่ตรงกัน ฉบับแรกนับได้ 668 สูตร ฉบับหลังนับได้ 684 สูตร มากกว่าฉบับแรก 16 สูตร สาเหตุที่ต่างกัน คือ ฉบับแรกไม่นับสูตรที่ซ้ำ ส่วนฉบับหลัง ถ้าโครงสร้างประกอบด้วยสุตตะคือกฎ วุตติ คือ คำอธิบายกฎและอุทาหรณ์ คือตัวอย่างแล้ว จะปรากฏกี่ครั้งก็ตาม นับเป็นสูตรได้หมด ส่วนมากสูตรของนามกัณฑ์ซ้ำกับสูตรของการกกัณฑ์ ถึงแม้คัมภีร์ทั้ง 2 ฉบับ จะนับจำนวนสูตรต่างกัน แต่ก็มีเนื้อหาเท่ากัน ส่วนฉบับปริวรรตจากอักษรขอมเป็นอักษรไทยของมูลนิธิภูมิพโลภิกขุ ไม่ระบุจำนวนสูตร

การแบ่งเนื้อหาในคัมภีร์กัจจายนะ คัมภีร์นยาสะ และคัมภีร์รูปสิทธิไม่ตรงกัน กล่าวคือ คัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 8 ภาค ภาค

หนึ่ง ๆ เรียกว่า กัปป์ (กปฺป) ในแต่ละกัปป์แบ่งเป็นหัวข้อย่อย เรียกว่า กัณฑ์ (กณฺฑ) เนื้อหาใน 6 ภาคแรกของทั้ง 3 คัมภีร์มีเนื้อหาตรงกัน แต่เนื้อหาในภาคที่ 7 และภาคที่ 8 ของคัมภีร์กัจจายนะและคัมภีร์นยาสะตรงกับเนื้อหาในภาคที่ 7 ของคัมภีร์รูปสิทธิ

นอกจากนี้ คัมภีร์ทั้ง 3 คัมภีร์ยังต่างกันในเรื่องจำนวนสูตร กล่าวคือ คัมภีร์กัจจายนะมีสูตรทั้งหมด 673 สูตร คัมภีร์นยาสะมี 714 สูตรมากกว่าคัมภีร์กัจจายนะ 41 สูตร ทั้งนี้เพราะมีการเพิ่มสูตรในการกกัปป์ 36 สูตร ในนามกัปป์ 3 สูตร และในสมาสกัปป์อีก 2 สูตร ส่วนคัมภีร์รูปสิทธิมี 668 สูตร น้อยกว่าคัมภีร์กัจจายนะ 5 สูตร เพราะตัดสูตรของคัมภีร์กัจจายนะออก 7 สูตร แล้วนำสูตรที่คัมภีร์นยาสะเพิ่มเข้ามา 2 สูตร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย